

Oslo, 02.04.90
Tønsberg Blads Aktietrykkeri

Med forbehold om
endringer.
Sperrefrist:
2.4.90 kl

Statsminister
Jan P. Syse

Vi underholdes til daglig med alt som går galt i fedrelandet, og om det som ikke er gått galt ennå, men som skal gjøre det snart. Men hvordan står det egentlig til med oss?

Før jeg dro til England i forrige uke leste jeg følgende rapport i Dagens Næringsliv:

"Seier til Norge 11-0, og det på bortebane. 11 av de ledende finanshus i London er krystallklare i sin vurdering av de skandinaviske aksjemarkedene: Sats på Oslo Børs! De legger vekt på stabiliteten i den norske regjering, samt gode tider for skipsfart og for olje. Norske aksjemeglere, som til daglig opplever utlandets interesse av norske aksjer, er ikke det minste overrasket over denne vurderingen."

Så langt Dagens Næringsliv. Avisen ville riktignok ikke ha skrevet den slags på egen hånd. Dagens Næringsliv var en av dem som i fjor påviste at det var logisk umulig å danne en borgerlig regjering. Derfor har den aldri tilgitt oss at vi gjorde det allikevel. Men med London som kilde går det an å trykke positive opplysninger. Som til overmål er sanne. Det går godt for skipsfarten, det går ganske bra med oljen, og Norge har en stabil Regjering. Jeg tror tilmed at det siste kommer til å bli ganske viktig for det øvrige.

- Jeg blir nødt til å si litt om Regjeringens grunnlag, for å kunne si noe om hva den kan utrette. Vi regjerer jo egentlig mot alle odds. Mission impossible. Først kunne vi ikke vinne valget fordi vi var så uenige. Så vant vi valget, og ble enige. Men vi ville ikke overleve trontaledebatten. Så overlevet vi trontaledebatten, men vi ville falle under budsjettbehandlingen. Så overlevet vi budsjettbehandlingen, men det ville gå galt med tariffoppgjøret. Så gikk tariffoppgjøret i orden. Og arbeidsløsheten synker istenfor å stige. Så nå håper man at det skal gå galt med oss i EF.

Problemet for Arbeiderpartiet er bare at spørsmålet om norsk medlemskap ikke vil lage virkelige vanskeligheter for Regjeringen før partiet selv tør mene noe om norsk medlemskap. Og det kan ta noen år. Regjeringens problem ligger jo mellom partiene. Men Arbeiderpartiets problem ligger midt i partiet. Og det er langt verre.

Jeg tror at de som ser på Regjeringen som et flyktig overgangsfenomen bør tenke en gang til. De har oversett at det etter valget i fjor egentlig ikke finnes noe alternativ:

- En Ap-regjering var utelukket når et flertall på Stortinget ville ha - og vil ha - en borgerlig regjering.

- En flertallsregjering var utelukket fordi avstanden mellom mellompartiene og Fremskrittspartiet var for stor. Det gjelder fortsatt på riksplan, selv etter at samarbeidet mellom Høyre - Kristelig Folkeparti - Fremskrittspartiet er etablert i Oslo.

- En regjering av Høyre og Fremskrittspartiet var utelukket, fordi mellompartiene da hadde støttet en Arbeiderparti-regjering i stedet.

- En ren Høyre-regjering var utelukket, fordi mellompartiene ønsket å bli med.

- En regjering av Høyre og Kristelig Folkeparti var utelukket, fordi Kristelig Folkeparti ikke ville gå alene, uten Senterpartiet. Iallfall ikke da.

Dermed gjenstod Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, med støtte av Fremskrittspartiet i Stortinget. Det har gitt oss flertall i alle politiske hovedspørsmål frem til nå.

Hva så med samholdet mellom regjeringspartiene? La meg nevne en liten faktisk detalj som hittil ikke har vært omtalt i noen avis:

I alle voteringer (uten èn) har regjeringspartienes stortingsgrupper hittil stått samlet og enstemmig bak Regjeringens forslag. Det høres riktignok ikke sånn ut hele tiden. Men det er sånn.

Det finnes egentlig bare èn synlig sak som kan ødelegge regjeringssamarbeidet: EF. Det er først og fremst Senterpartiets problem. Men hvis det er Senterpartiets problem, er det også Regjeringens? Eller sagt på en annen måte: Hvis Senterpartiet går, må da Regjeringen også gå? Jeg tror jeg vil besvare det med et motspørsmål: Hvis èn av passasjerene på en vogn faller av, er det da nødvendig at hele vognen velter? Jeg tror de fleste vil mene at svaret er nei. Vognen kan kjøre videre. Og, som Nationen påpeker: Hvis Senterpartiet går ut av en borgerlig regjering på grunn av EF-saken, skal den så gå over til å støtte en Arbeiderparti-regjering, som heller ikke er enig med Senterpartiet i Ef-saken? Det ville i så fall være som Duff Cooper sa om Chamberlain: "Han hadde valget mellom krigen og vanæren - han valgte vanæren, og fikk krigen!"

Noen ord om EF-problematikken: Høyre vil medlemskap. Nå, etter valget, vil Fremskrittspartiet det også. Men Arbeiderpartiet vet ikke. Det lar seg lede av meningsmålingene istedenfor å lede dem. Partiet er stadig splittet. Foreløpig har Gro Harlem Brundtland antydnet at det kan komme på tale å tenke om igjen om EF før 1993. Men hva det blir til, vet ingen. Dette er selve problemet i dag: Så lenge Arbeiderpartiet teller på knappene, mangler vi forutsetningen for norsk EF-medlemskap, som må være bred nasjonal enighet. Hva som da gjenstår for oss, for Regjeringen, er å forhandle om den mest vidtgående tilslutning som vi kan få enighet om i Stortinget. Det er hva vi gjør. Det er den eneste måten å ivareta Norges interesser på i dag.

Apropos Europa. Vi lever i fantastiske tider. Vi ser hele sosialismen rase sammen. Vi ser at når folkene som har levet under kommunismen får velge fritt, så velger de konservativt. Og det betyr ikke gammelkommunistisk, men vestlig konservativt. Det ruller en veritabel høyrebølge gjennom Øst-Europa - den er så stor at selv NRK har sett den. Riktignok under protest! Folkene i øst velger markedsøkonomi, konkurranse, valgfrihet, maktspredning. De ser sammenhengen mellom politisk frihet og økonomisk frihet, de oppløser kollektivene, de velger privat eiendomsrett. De ser at både veien til velstand og veien til frihet går gjennom markedsøkonomien.

Vi ser også hvordan de frigjorte folkene i Øst-Europa vender seg åpent mot nye samarbeidsformer; de vil ha medlemskap i et stort europeisk fellesskap. Også vi burde være mer begeistret over mulighetene. Og mindre opptatt av problemene!

Men forandringene medfører farer. Økonomisk vil det bli verre før det kan bli bedre. Og politisk kan

- oppløsningen av sovjetimperiet medføre øket risiko. Det er hva vi ser i Litauen. Det er en av grunnene til at jeg i min nyttårstale lot være å proklamere Gorbatsjov som den store fredsfyrste - jeg ble kritisert for det. Men jeg ville vente til bjørnen var skutt før jeg solgte skinnet.

Jeg vil også vente og se før jeg reduserer norsk forsvar. Forsvaret skal gjøre oss i stand til å møte det uforutsette. Og utviklingen i Baltikum ligger i dag i avdelingen for det uforutsette.

Dessuten er ikke flåten i Murmansk blitt mindre de siste årene. Den er blitt større. Og vi er stadig nærmeste nabo.

Noen få ord om hvilke ord vi setter på utviklingen i øst: Jeg har protestert mot at NRK sier konservativ når man mener stalinistisk. Den første reaksjonen fra Marienlyst var at de hadde rett, og jeg tok feil. Men nå etterpå merker jeg at de begynner å bruke ordene slik vi andre gjør det. Vi burde lære dem Kiplings gamle leveregel: Right is right, and left is wrong, and never the twain shall meet!

Hva vil Regjeringen? Svært mye. Jeg tror ikke alle er helt klar over det ennå. Men vi strammet inn det fremlagte budsjettet i fjor høst med mer enn noen annen ny regjering har gjort før oss. Vi har bundet oss selv til å holde budsjetttrammene - de senere år har tilleggsbevilgningene utgjort veritable budsjetter i seg selv. Det skal ikke vi ha noe av. Vi har senket skattene, og skal senke dem ytterligere. Vi skal selge statseiendom for inntil en milliard kroner i år - første kasus var Raufoss Ammunisjonsfabrikker. (Det er eksempel en sak som ikke har vært mulig å få til før nå. Den er også et godt eksempel på at enkelte partier bare blir

- borgerlige når de regjerer sammen med Høyre (og knapt nok da).

TV2 er et annet eksempel. Plutselig har vi flertall for et privat, reklamefinansiert, frittstående alternativ til NRK. Så sent som i fjor var Arbeiderpartiet og mellompartiene enige om at det skulle ikke være andre lyder enn Marienlyst.

Vi har lagt lønnsloven bak oss, og vi har fått et tariffoppgjør uten staten som ekstra deltaker. I dag er alle plutselig tilhengere av at vi har gjenopprettet normale tilstander. For noen få måneder siden var de fleste forferdet ved tanken. Der ligger faren ved reguleringslover - de får friheten til å se farlig ut!

Vi avvikler valutareguleringene, og liberaliserer det innenlandske kredittmarkedet. Vi styrker tilførselen av risikokapital til næringslivet. Vi foreslår å ta Staten ut av bankenes styrende organer.

Vi arbeider med en omfattende skatteomlegning. Jeg vil si noen ord om den:

Aarbakke-utvalgets innstilling er på mange måter sydd over samme lest som skatteformene i Storbritannia og USA eller også - for den sak skyld - Sverige. (Bortsett fra at svenske skatteendringer også er skatteøkninger. Sverige har ikke en sosialistisk regjering for ingenting.) Men strukturen i forandringene er den samme overalt: Skattesystemet blir enklere, bredere og flatere. De skattesatser som gjelder skal være til å leve med, både for bedrifter og personer. Til gjengjeld skal skattesatsene gjelde.

Jeg kan ikke gå i detalj om hvordan vi tenker oss dette, av den enkle grunn at Regjeringen selv ikke har gått i detalj ennå. Men jeg vil nevne et enkelt

- punkt som bør ha særlig interesse her, i en skipsfartsby som Tønsberg. Det gjelder kommandittordningen: K/S- ordningen er velegnet for skipsfarten. Og skipsfarten er spesielt velegnet for Norge. Da forekommer det meg, rent logisk, at vi skal ta vare på K/S-ordningen. Og dermed på skipsfarten. Det som er i orden skal som kjent ikke repareres. Og det er så mange andre feil å begå enn de som er helt åpenbare. For meg vil det være en åpenbar feil å ødelegge K/S-ordningen. Skipsfarten kan naturligvis ikke ha et langt mer favorabelt skatteregime enn andre norske næringer. Men skipsfarten må ha ordninger som er tilpasset dens spesielle behov. Og K/S-ordningen er det.

Skipsfarten er på mange måter en illustrasjon av Norges situasjon i dag. Vi har store muligheter, forutsatt at vi kan få bukt med det norske omkostningsnivået. Det gjelder også den del av flåten som seiler under vanlig norsk flagg. Vi kan lage en og annen særordning, men til syvende og sist blir det et spørsmål om å overleve på normale norske vilkår. Da blir spørsmålet hva vi kan gjøre for å gjøre Norge mer konkurransedyktig:

Noen viktige brikker begynner etter hvert å falle på plass. Prisstigningen holder seg nede på 4 prosent, og kan endog krype under - den er lavere enn OECD-gjennomsnittet. Lønnsveksten i år og i fjor er mer moderat hjemme enn ute. Arbeidsløsheten er høy, men synker. Den offentlige sektor er altfor stor, men nå går iallfall arbeidet ut på å redusere den. Skattene er for høye, men retningen er ned, ikke opp.

Vårt store problem i Norge ligger i holdninger. Innsatsen i utdanning og arbeide er for dårlig. Organisasjoner fremsetter hemningsløse krav om at andre skal betale for dem. Samfunnsmoralen er for

- bristfeldig - det ser vi fra hærverk og forsøpling til korrupsjon og underslag.

De som sterkest mener at vi må bevare oljereservene for ettertiden, er gjerne de flinkeste til å bruke opp pengene straks.

Et særnorsk problem er at vi alltid bare diskuterer en sak av gangen. Den ene uken samles all oppmerksomhet - og all vilje til å bevilge mer penger - om de eldre. Neste uke er det kystkrisen. Så er det idretten, så skipsverftene, så de utviklingshemmede, så miljøvern. Nesten aldri blir normalt lønnsomt næringsliv og folks evne til å stå på egne ben det som samler oppmerksomhet.

I en slik situasjon blir Regjeringen ofte nokså alene om å ivareta hensynet til fornuften og helheten. Arbeiderpartiet er gått i opposisjon, ikke bare til oss, men også til sin egen innstrammingspolitikk fra regjeringstiden. Overbudspolitikken kjenner nå ingen grenser.

Jeg husker at jeg som gutt var fascinert over tegneserien Finbech og Fia: På familieportrettene hang personene på utsiden av rammene. Det syntes jeg var merkelig helt til jeg kom inn i norsk politikk. Der var det normalt. Alle hang på utsiden av rammene.

På den basis synes jeg vi har oppnådd mye på et halvt år - vi har tatt lange skritt i retning av sterkere budsjett disiplin, stimulering av kapitalmarkedet, privatisering, skattelettelse, prisstabilitet. - Nå er Skånland fornøyd, skrev Aftenposten for noen dager siden. Og da må den besvarelsen vi har levert stå til Særdeles Godt.

Et ganske lite hjertesukk: Det hender, når jeg leser andre aviser enn Tønsberg Blad, at jeg føler meg i en

- bakvendt verden. Denne uken har jeg lest den samme gale historien i nesten samtlige aviser: Det het at vi - regjeringspartiene - måtte gå til Fremskrittspartiet for å få hjelp til budsjettbalansen. Saken er jo den motsatte: Når vi må gå til Hagen, er det for å hindre ham i å ødelegge budsjettbalansen. Fremskrittspartiet kan saktens være stiftet for å redusere statens utgifter. Men i praksis lar partiet seg friste til å bevilge mer penger til alle populære oppgaver. Fremskrittspartiet er for delene, men mot summen.

Det faller derfor på Regjeringen alene å arbeide for økonomisk disiplin. Det er vanskelig å få til, men det er hos de andre partiene i Stortinget at det er vanskelig. Ikke hos oss selv i Regjeringen. I Stortinget står vi dels overfor et Arbeiderparti som har kastet seg ut i nye overbud, og dels overfor et Fremskrittsparti som stadig må hales inn igjen, innenfor rammene. Det underlige er ikke at det noen ganger tar litt tid og en del møter før vi får det som vi vil, men at vi gjør det!

Hvis jeg var investor, ville jeg satse på min Regjering. Substansverdien ligger langt høyere enn dagens kurser.

Om en uke skal vi markere 50-årsminnet for overfallet på Norge 9. april 1940. Det var her ute, ved Bolærne, at de første skudd ble vekslet og de første nordmenn falt. Det skulle ta fem år før flaggene gikk til topps igjen, før Kongen vendte hjem, før vi atter var borgere av et fritt land. Det skulle ta opptil femti år før andre europeiske land fant seg selv igjen. Vi har i alle disse årene levet i etterkrigstiden, under virkningene av de krefter som ble sluppet løs den gang, og deres tragiske konsekvenser.

Først nå ser vi enden på de totalitære diktaturers epoke.

Hva lærte vi av 9. apri? Først og fremst omkostningene ved å ha forsømt forsvaret. Selv for en sterk militærmakt, som Tyskland den gang, var angrepet på Norge en vanskelig og sårbar operasjon. Første fase var kritisk. Senkningen av Blücher viste hvor kritisk. Bedre trenede mannskaper på forberedte kystfestninger med sterkere bestykning, bedre sikring av våre flyplasser, en mer effektiv mobilisering; det kunne ha hindret angriperne i å vinne avgjørende fotfeste allerede den første dagen. Og dermed kunne hele krigsbildet ha vært anderledes enn det ble.

Norge stod jo ikke alene i den forstand at andre sterke makter ikke brydde seg om vår skjebne.

Likevel er dette bare den ene siden av 9. april. I ettertid var vi nok forbitret over dem som hadde sviktet før angrepet kom, og over dem som sviktet da det kom. Likevel er dagen blitt stående i vår historie som et begrep for motstand, for nasjonal enhet, for frihetsvilje. Det var for sent til å hindre okkupasjonen, javel. Men ikke for sent til å gjenreise fellesskapsfølelse og fedrelandsfølelse. Og dermed til å legge grunnlaget for en seig motstandskamp.

Fem år senere fikk vi riktignok vår frihet igjen som en del av en alliert seier. Men vi hadde gitt vårt eget bidrag til den; gjennom motstandsbevegelsen hjemme, norske styrker ute, handelsflåtens innsats.

Innen det hele var over hadde tusener av nordmenn gitt sine liv i kampen for frihet.

Okkupasjonsårene var en smertelig og skremmende tid, men de gjorde mange ting klarere. Vi lærte betydningen av nasjonalt samhold, at nasjonen er mer enn en samling av særinteresser, og at den lever under et lengre og større perspektiv enn øyeblikkets hensiktsmessighet. Den som lærte oss dette tydeligst var landets første mann, Kong Haakon. I 1940 sa han nei to ganger, begge like avgjørende. Først til å kapitulere. Dernest til å tre tilbake for en fredsslutning mellom det seierrike Tyskland og det okkuperte Norge. Kongen visste at slik kunne et folk kjøpe seg fred, men aldri vinne frihet.

Ordet var Nei, og på det ble motstandskampen grunnlagt.

Etter krigen sa vi: Aldri mer! Hva betød så det? Ikke bare å sikre seg mot at det samme skulle skje igjen, men å leve i vissheten om at frihet må forsvares. Det førte til samling om et sterkt norsk forsvar, og til oppbygging av en vestlig forsvarsallianse som ga et troverdig vern mot trusler utenfra. NATO har vært en av historiens mest effektive internasjonale allianser, kanskje den mest effektive.

Frigjøringsbølgen som i disse dager ruller gjennom Vest-Europa er i høy grad resultatet av et fast og konsekvent vestlig fellesskap - ikke bare forsvar for et territorium, men for menneskelig og politisk og økonomisk frihet. Demokratiet har seiret over diktaturet.

Står vi så ved historiens ende? Kan vi i 1990 demontere forsvaret slik vi i 1905 demonterte grendefestningene? Naturligvis er mulighetene for en ordnet, gjensidig og garantert nedbygging av de militære styrker blitt uendelig mye større gjennom kommunismens sammenbrudd. Vi er allerede langt på vei. Men også her kan erfaringene fra 1940 være nyttige å ta med seg:

Vi kan ikke overlate alt til håpet. Et forsvarsløst land er henvist til å stole på at andres fredsvilje vil vare. Det kan ikke selv sikre freden. Overfallet og okkupasjonen i 1940 kom etter mange års forsømmelse av forsvaret. Og de avgjørende forsømmelsene var skjedd lenge før krigstrusselen var blitt synlig.

Omring 1930 var det ikke lett å se noen troverdig militær trussel i Europa. Tyskland befant seg i kaos, Sovjet hadde nok med seg selv. Men bare ti år etter rullet den tyske krigsmaskinen gjennom de europeiske land, Sovjet angrep Finland og besatte de baltiske stater, Ribbentrop og Molotov delte Polen mellom seg. Krigen representerer nesten alltid det uventede.

Derfor er det mot de ukjente farer at et forsvar må bygges opp. Den oppbyggingen kan ikke improviseres. Og forsvarsvilje rekker kort hvis den ikke er underbygget av forsvarevne.

Det er erfaringen fra 9. april 1940. Femti år etter, i et anderledes og mer løfterikt Europa, er den stadig levende.